

MITUL PROMETEIC ÎN VIZIUNEA LUI VICTOR EFTIMIU

Drd. EMILIA-ELIZA LEOTESCU (MATEI)

Universitatea din Pitești

Abstract: *The phenomenon of creating myths, of their forms, of the connections and the importance they had and still have in the development of our society, has been over time the subject of study for many scientists.*

The interest in the study of myths has its roots in the fact that they influence our development as individuals and in general the development of society. The Myth is a complex phenomenon that sums up the primordial ideas passed through the prism of modern human's sense. The relationship between myth and present resists over time due to man's need to survive and maintain himself through culture. Being perceived as true examples of morality, the ancient legends became models of human conduct that the romanian playwrights took over in their own texts.

This paper aims to analyze the Promethean myth and how it was transposed in the play "Prometheus" by Victor Eftimiu. Having as a source of inspiration the Promethean myth in antiquity, we investigated the way in which the myth is reflected in the reality of the time, but also the impact that archetypes and symbols had on the society of the last century.

Keywords: *Prometheus, promethean myth, sacrifice, punishment, revolt;*

1. Introducere

Miturile grecești au reprezentat o sursă de inspirație pentru scriitorii români din prima jumătate a secolului al XX-lea, secol ce aparține întoarcerii la mit. Grecii antici, la fel ca toate popoarele antichității, erau pătrunși de sentimentul sacrului manifestat printr-o teamă, o spaimă pe care o trezește apropierea unei forțe supranaturale, însă care are la bază respectul.

Dacă facem referire la mit, putem spune că acesta este un fenomen complex care, deși a luat de-a lungul timpului diverse conotații, nu a pierdut din vedere esențialul – evocarea elementelor primordiale. Așa cum spunea și Eliade, mitul este „o realitate culturală complexă care povestește o istorie sacră, un eveniment petrecut în timpul primordial”¹. Pentru fiecare perioadă culturală, miturile antichității au constituit repere filosofice și civice necesare supraviețuirii într-o societate în continuă schimbare. Dacă ne raportăm la mitul tragic, putem spune că acesta adaugă un nou sens victoriei eroului asupra timpului istoric, lucru observat din reiterarea faptelor esențiale în diferite contexte istorice. Eroul tragicului din prima jumătate a secolului al XX-lea își va relua rolul de model exemplar pentru condiția umană, fiind „cea mai înaltă realizare poetică a unui demers filosofic implicit”².

Criticul literar canadian Nothrop Fryedemonstrează conservarea semnificațiilor mitului și în literatură, aceasta fiind și baza metodei arhetipale potrivit

¹ Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, în românește de Paul G. Dinopol, București, Editura Univers, 1978, p. 5.

² Ileana Marin, *Infidelitățile mitului*, București, Editura Paralela 45, 2002, p. 32.

căreia „în orice operă de artă, se poate descoperi un model (pattern) original care stilizează o atitudine sau un efect primordial din viața colectivității sau a individului”³. Arhetipurile sunt modele primitive, „așa-numiții eroi civilizatori”⁴ care vin să schimbe mentalitatea în lume. Întrucât în perioada Celui de-al Doilea Război Mondial era nevoie de exemple de comportare omenească pe care oamenii să le adopte pentru a putea supraviețui momentelor dificile, au apărut diferite lucrări care pun în valoare curajul, vitejia și sacrificiul oamenilor, calități care definesc eroul mitic.

Unsubiect de un real interes pentru scriitorii acestui secol a fost modul în care miticul s-a reflectat în realitatea vremii. Având ca sursă de inspirație mitologia greacă, scriitorii români s-au oprit asupra temei pedepsei și a recompensei. În acea perioadă, zeii porneau de la premisa că acțiunile bune trebuiau recompensate, în detrimentul celor rele care trebuiau pedepsite. Astfel, grecii au încorporat aspecte ale propriilor coduri etice în mituri. Într-un fel, aceste legende au fost adevărate pilde de moralitate pentru acele vremuri, întrucât au oferit modele de conduită.

În abordarea acestei teme voi avea în vedere cele două dimensiuni – recompensa și pedeapsa, miturile reiterate prin această temă, precum și arhetipurile întâlnite în lucrarea *Prometeu* a lui Victor Eftimiu, „un teatru clasic în versuri”⁵.

2. Mitul prometeic în mitologia greacă

Un exemplu în acest sens îl reprezintă mitul prometeic simbolizat de Prometheus, „sprijinitorul sacrificat al omenirii, dar și cel care îi dă focul și rațiunea”⁶.

Semnificația mitului se clarifică pornind de la numele lui Prometeu care, în etimologia greacă, înseamnă „previziune, prudență pentru viitor, a fi prevăzător” (DEX). Descinzând din Titani, el va fi mânat mereu de gândul răzvrătirii, al revoltei, dar nu simbolizează revolta simțurilor, ci pe aceea a spiritului, a unui spirit care vrea să devină egalul inteligenței divine sau cel puțin să-i răpească acesteia câteva scânteie de lumină. Focul furat de la zei simbolizează intelectul oamenilor, redus la situația de a nu fi decât un element al vieții.

În mitologia greacă, Prometheus este „fiu al titanului Iapetos și al nimfei Klymene”⁷, care a fost ales ca personaj în operele lui Hesiod, Eschil și Platon. Pentru prima dată, Prometeu și-a făcut apariția în poemul didactic *Munci și zile* în care Hesiod își exprimă atitudinea negativă față de acesta, considerându-l răspunzător pentru suferințele omenirii. În *Teogonia*, Hesiod relatează două legende despre Prometeu, prima făcând referire la actul creației, iar cealaltă prezentând răzburarea lui Zeus față de Prometeu. Mesajul pe care dorește să-l transmită poetul grec este acela că nimeni nu se poate sustrage puterii și voinței supreme a zeilor, fără să fie pedepsit exemplar.

Mai târziu, în lucrarea *Prometeu înlănțuit*, Eschil îl înfățișează pe erou ca pe un titan, un salvator al omenirii, formă sub care s-a impus în literatură. Dacă Hesiod se referă la șiretenia și perfidia lui Prometeu, la gândurile viclene ale acestuia împotriva zeilor, Eschil îl laudă pentru că a furat focul din care iau naștere toate artele și meseriile, pentru a-l dăruia muritorilor de rând:

³ Northrop Frye, *Anatomia criticii*, București, Editura Univers, 1972.

⁴ Victor Kernbach, *Miturile esențiale*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1978, p. 218.

⁵ E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Minerva, 1989, p. 264.

⁶ Victor Kernbach, *Op. cit.*, p. 264.

⁷ *Ibidem*.

„Acest foc, stăpân peste toate artele, o comoară fără preț ...

Da, grăiește Prometeu, i-am despovărat pe oameni de obsesia morții, am înrădăcinat în ei speranțele cele oarbe, le-am dăruit focul, de la el vor învăța nenumărate arte”⁸.

Astfel, Eschil reiterează și sintetizează mitul, înfățișându-l pe Prometeu nu numai ca aducător al focului și al civilizației, cât și ca păstrător al acestora, oferindu-le oamenilor și mijloace de supraviețuire. Ca și Eschil, filosoful Platon, în dialogul *Protagoras*, aduce în prim plan actul triumfător al lui Prometeu, fiind considerat de acesta creatorul civilizației materiale.

3. Mitul prometeic în literatura română

Continuând viziunea lui Eschil, fiecare secol a adăugat câte ceva mitului, schimbându-i înfățișarea după concepția vremii. Astfel, în lirica și dramaturgia românească, calea receptării mitului prometeic a fost deschisă de Tudor Vianu prin studiul *Mitul prometeic în literatura română (1956)* în care sunt menționați clasicii literaturii antice universale, dar și scriitorii români care au încercat să îmbogățească cu noi sensuri și semnificații povestea antică. În acest studiu, Tudor Vianu observă că „mitul culturii noastre moderne este mitul lui Prometeu”⁹, un simbol al năzuințelor, al revoltelor și suferințelor oricărui popor. Urmărind evoluția prometeismului în literatură, Tudor Vianu prezintă opoziția dintre filosofia antică a mitului și gândirea modernă despre suferință. Acesta definea perioada antică ca fiind o eră confuză de haos, de dezordine, în care Prometeu este „un titan”¹⁰, care se răzvrățește contra zeilor. În viziunea modernă a suferinței și efortului creator, Prometeu apare drept un model arhetipal și simbolic care este simpatizat pentru actul său măreț.

4. Mitul prometeic la Victor Eftimiu

Într-o primă etapă a valorificării sale, mitul se regăsește în dramaturgia lui Victor Eftimiu. În primele decenii ale secolului al XX-lea, mitul prometeic apare în lucrarea *Prometeu*¹¹ a dramaturgului român, lucrare în care este subliniată nu numai măreția sacrificiului lui Prometeu, dar și nerecunoștința oamenilor beneficiari ai acestuia. Eftimiu prezintă răzbunarea lui Zeus față de Prometeu care a luat decizia de a se sacrifica pentru umanitate, atrăgând mâhnirea zeului suprem. Ținând cont de perioada celor două Războaie Mondiale, lucrarea lui Eftimiu răspunde unei nevoi a epocii în care omul apare ca făuritor al propriului destin.

Tragedie în cinci acte, scrisă în versuri în anul 1918, lucrarea lui Victor Eftimiu încearcă o reconstituire a celor două fragmente pierdute ale trilogiei lui Eschil (*Prometeu eliberat* și *Prometeu purtător de foc*). Autor modern, care nu se mai arată mulțumit de intriga simplă a tragediei grecești, Eftimiu simte nevoia să îmbogățească

⁸ Eschil, *Prometeu înlănțuit*, bibliotecapemobil.ro.

⁹ Tudor Vianu, *Studii de filozofia culturii*, București, Editura Eminescu, 1982, p. 321.

¹⁰ *Ibidem*, p. 328.

¹¹ Victor Eftimiu, *Prometeu*, Editura Librăriei SOCEC&CO.Societate anonimă, București, 1919. Toate citările următoare sunt preluate din acest volum.

acțiunea, incluzându-i astfel un epilog care vine să accentueze ideea de schimbare a mentalității în lume.

Încă din primele pagini se observă dorința eroului de a schimba soarta omenirii, singura posibilitate de împlinire a acestui vis fiind aceea de a fura „focul sacru ce arde sus departe” (Actul I, p.18). Deși știe că acest gest va ridica mânia zeilor, Prometeu este dispus să facă acest sacrificiu suprem, considerând necesară evoluția oamenilor în societate. Faptul că primii oameni trăiau asemenea animalelor „se târau pe brânci... se agățau de stânci, fiind o corcitură de monstru și zeiță” (Actul I, p.12), îl determină pe Prometeu să ia atitudine asupra legilor ce guvernau pământul. Așa ia naștere răzvrătirea eroului, sentiment susținut de Eromeni, soția lui Prometeu, dar blamat de Themis, mama eroului, care în trecut și-a pierdut soțul (Japet) din același motiv - nesupunerea în fața zeilor. Văzând focul asemenea „unui șoim fermecat ce doarme sus pe munte ascuns, întemnițat” (Actul I, p.26), Prometeu se destăinuie lui Eromeni cu privire la visul său, iar aceasta vede în dorința soțului un act suprem pe care îl susține: „De vrei să-ți faci din mine un sprijin sunt a ta!” (Actul I, p.17).

Focul pe care eroul „îl va culege în flautul de soc, un singur bob, o rază” (Actul I, p.20), nu simbolizează numai lumina, ci și norocul, speranța într-o viață normală pentru toți oamenii, „reînvierea” (Actul I, p.32). Primii oameni văd focul asemenea „unui șoim roșu” (Actul I, p.26), care odată ce le-a fost dăruit va trebui păstrat cu grijă, „ascuns în cuibul de ramuri și de foi, pentru ca puiul de șoim să crească mare și să dea voios din aripi...” (Actul I, p.28) și dăruit permanent celor din jur: „și ei vor da la alții... și voi mereu să dați / Și lumea se va umple de șoimi înflăcăriți” (Actul I, p.29).

Bucuria împlinirii acestui vis este umbrită însă de teama mamei că-și va pierde fiul, aceasta presimțind „osânda zeilor care plutește pe capul lui Prometeu, moartea” (Actul I, p.32).

Finalul Actului I înfățișează triumful eroului, speranța și bucuria care pun stăpânire pe sufletul oamenilor: „Scânteia s-a mărit.../ Și flacăra sporește – Olimpu-i biruit. E focul!...focul! focul!” (Actul I, pp.36-37).

Previziunile mamei au fost fondate, întrucât actul săvârșit de Prometeu a atras mânia zeilor. *Hefaiostos*¹² simte că puterea i-a fost furată, taina pe care o deținea este acum în mâinile tuturor, iar răspândirea luminii duce la evoluția omenirii și totodată la schimbare: „De-acum, toți muritorii pământului sunt meșteri...pot să-și taie drum spre țări necunoscute/ Umanitatea începe gigantul ei mers” (Actul II, p.40). Hefaiostos nu este singurul zeu care a înțeles pericolul, însuși *Zeus*¹³ este contrariat de gestul titanului de a se fi ridicat împotriva lui și promite pedepsirea vinovatului: „n-aveți teamă, tâlharul n-a învins decât pe jumătate/ Căci s-a sfârșit, l-am prins” (Actul II, p.43).

Chemat să dea socoteală pentru acțiunea sa, Prometeu oferă explicații: „Am vrut să-mpart la oameni comoara nesecată.../ În mâna ta, scânteia era o blestemată / Unealtă de urgie și moarte. Arunca / În lume, focul numai când te întunecai...” (Actul II, p.47), care ridică și mai mult mânia lui Zeus: „Vezi ce-a făcut, titane, pornirea-ți

¹² Hefaiostos este zeul grec al focului și al metalelor (conform George Lăzărescu, *Dicționar de mitologie*, p. 63).

¹³ Zeus/ Zeus este zeul suprem în mitologia greacă, părinte al tuturor zeilor și al oamenilor, stăpân al universului. Numele lui înseamnă „cel plin de rază”, „strălucitorul” care proteja întreaga natură, viața socială și bunăstarea oamenilor (conform George Lăzărescu, *Dicționar de mitologie*, p. 111).

nebunească? / Cu gestul tău eroic, funest epitalam, / Ai stins umanitatea perfectă ce-o visam!” (Actul II, p.51). Această supărare a zeului suprem reiese din pericolul pe care gestul lui Prometeu l-a răspândit în societate, puterea pe care oamenii au dobândit-o odată cu raza de lumină oferită de titan. Planul lui Zevs „prin trăznete, pământul vream să-l prefac ruine” (Actul II, p.50) a fost dejucat de titan, iar acum acesta va primi pedeapsa de a fi crucificat pe stânca cea mai înaltă „asemeni unui vultur cu aripe deschise” (Actul II, p.53).

Răzbunarea este dusă la bun sfârșit de Hefaistos și de *Apolon*¹⁴, cei doi fiind desemnați de Zevs să-l pedepsească pe titan pentru gestul necegetat de a schimba legile impuse de zei. În momentul crucificării, Apolon își exprimă mila față de vechiul său prieten, acesta „nefiind jignit de fapta lui Prometeu, întrucât au același țel, împart lumina” (Actul III, p.68). Același milă o observăm și în timpul crucificării, dar și după, atunci când Apolon cere îndurare de la Hefaistos, pentru ca în final să îi facă promisiunea titanului „de a sprijini omenirea” (Actul III, p.80).

Ca un adevărat erou, Prometeu își acceptă soarta fără să se revolte în fața deciziei zeilor „Sunt gata...Hai! Începe!...Nu mă revolt! I-o cer!” (Actul III, pp. 70-71). Acesta nu se consideră vinovat, este mândru de actul său, întrucât oamenii posedă acum toate elementele necesare supraviețuirii.

Dramatismul scenei înlănțuirii este prezentat în detaliu de scriitorul român: „și-acuma în cătușe... Ce strașnic l-am mai prins! Acuma o să țipe... la să-i înfigem cuiul în pieptul pătimaș!” (Actul III, p.75-76) și arată puterea exemplului prin sacrificiul suprem. Deși i s-a oferit șansa să se căiască, Prometeu refuză această posibilitate în două momente, atunci când Apolon îi amintește că „de te-ai pocăi, stăpânul o să-ți ierte greșelile trecute...” (Actul III, p.81) și mai târziu, la apariția mamei și soției care încearcă în zadar să-l convingă să renunțe la ideea sacrificiului pentru umanitate. Încercările celor două femei sunt fără de succes, Prometeu arătându-se neclintit în fața propriei decizii. Titanul este mulțumit de actul său și crede că singurul vinovat este Zevs care dorea să ținuiască omul în neștiință, iar în acest moment, el doar repară greșeala zeului: „Dând oamenilor focul am dres greșeala lui!” (Actul III, p.87). Schimbarea atitudinii în acest moment ar însemna pentru erou „trădare... lepădarea tinereții... pângărirea credinței și a viitorului, totul pentru a sluji tiranului pământurilor” (Actul III, p.92). Refuzul categoric al titanului face din acesta un arhetip, un model exemplar pe care omenirea să-l urmeze în atingerea idealurilor.

După veacuri de suferință, în sprijinul lui Prometeu vine *Herakles*¹⁵ care, înduioșat de durerea celor două femei, se hotărăște să lupte cu Zevs pentru eliberarea titanului. Ca și Apolon, Herakles nu consideră o greșeală fapta lui Prometeu: „Avea dreptate pruncul să fure foc din stele”... (Actul IV, p.96), motiv pentru care merge pe munte pentru a-l elibera pe erou. Deși știe că gestul său va atrage mânia lui Zevs, acesta este hotărât să-și ducă planul la bun sfârșit, chiar dacă va întâmpina dificultăți pe parcurs: „Furtunile stârnite de Zevs, grindina și zăpada... Vulturul îndopat cu sânge mult și carne din plin. O fi mai mare și mai puternic, mai rău...” (Actul IV, p.97). Eliberat din lanțuri, Prometeu este ajutat de Herakles să coboare muntele, însă epuizat

¹⁴ Apollo este Zeu al luminii și al soarelui (conform George Lăzărescu, *Dicționar de mitologie*, p. 19).

¹⁵ Herakles este unul dintre cei mai populari eroi din mitologia greacă pentru forța și iscusința lui. Este zeu neîntrecut în forță și vitejie, simbolul omului în lupta cu forțele rău – făcătoare ale naturii. (conform George Lăzărescu, *Dicționar de mitologie*, p. 64).

dorește să se oprească. Focul, minunea pe care el a dăruit-o omenirii, îi apare în cale, considerând un semn divin ivirea acestuia: „Ce văd acolo? Focul! Pământul mi-a trimes solia lui!” (Actul IV, p.104). Mare îi este surprinderea când muritorii pentru care el s-a sacrificat îi refuză șederea în jurul focului și îl amenință cu lovirea în cazul în care nu pleacă: „Cale bună! Focul nu-i al vostru!... E al meu!...Și-acuma du-te, altminteri, mă jur că-ți spintec țeasta cu bățul ăsta!” (Actul IV, pp.107-110). Salvat din nou de Herakles care îl lovește pe Than – „regele muritorilor” (Actul IV, p.109), Prometeu este profund dezamăgit de atitudinea oamenilor pentru care el a stârnit mânia zeilor și și-a riscat propria viață. Finalul actului IV, înfățișează un erou înfrânt de propria aspirație, îngenuncheat în fața divinității pentru a cere iertare: „Iertare! Îndurare! Cu fruntea la pământ, cu inima învinsă înalț această rugă!” (Actul IV, p.116).

Elementul de noutate introdus de Eftimiu în lucrare, respectiv epilogul – actul V, ne prezintă împlinirea profețiilor lui Prometeu, schimbarea pe care acesta a dorit-o pentru omenire și-a găsit răspuns peste veacuri. Perioada zeilor a trecut, locul lor fiind luat de divinitate, de arhengheli, îngeri și satana. Binele este răsplătit în această lume și Prometeu îl descoperă odată cu apariția lui „Apolon devenit Arhanghelul Mihail” (Actul V, p.124), dar și a copiilor deveniți îngeri. Răul este prefigurat de Hefaistos devenit „Belzebut, Satan, Diavol sau Lucifer” (Actul V, p.122), care guvernează încă în această lume și îi ispitește pe cei slabi. Prometeu este ales de divinitate „să stea de-a dreapta ei, întrucât tu ești alesul să duci lumină lumii și să gonești eresul” (Actul V, p.127). Prometeu îl urmează pe Apolon în această chemare către Dumnezeu și înțelege că sacrificiul său nu a fost în zadar, deoarece omenirea s-a schimbat. Repetarea sacrificiului vine din această izbândă în fața răului, eroul alegând calea divinității întrucât este mulțumit de modul în care binele se propagă în lume: „Un suflet nou e-n mine: e sufletul meu vechi!...” (Actul V, p.128).

Din perspectiva sacru – profan, Prometeu apare ca un arhetip – modelul principal personificat în zeu, dar și un simbol de unitate în cultura lumii. Sacrul trece în profan și invers datorită faptului că Prometeu este un intermediar între divin și uman, atribut care îi oferă eternitatea. Din acest motiv, mitul prometeic este veșnic viu și explică reluarea acestuia în contexte narative diferite, în funcție de influența istoriei și a culturii asupra textului literar.

Dacă ne raportăm la elementul sacru, observăm în piesa lui Eftimiu legături cu latura religioasă. Astfel, Prometeu este răstignit pe cruce asemenea Mântuitorului Hristos, fiind numit drept „cel care răspândește lumina în lume” (Actul V, p.132). Imaginea celor două femei aflate la picioarele lui Prometeu, ne duce cu gândul la scena răstignirii lui Iisus Hristos, cele două fiind asemănată cu Fecioara Maria și cu Maria Magdalena care apar în Biblie la picioarele Mântuitorului. De asemenea, în epilog se amintește de divinitățile Vechiului și Noului Testament care se vor instala deasupra omenirii, de arhanghelul Mihail și de îngerii aflați pe scara cerească, dar și de Satana care continuă să ispitească lumea din dorința de a o acapara. Astfel, putem spune că mitul prometeic se interferează cu miturile creștine, iar analogia cu religia are rolul de a prefigura moartea păcătoșilor și Învierea omului cel nou, pentru a arăta că puterea sacrificiului a fost mare și a dat roade.

Dacă la scriitorii greci personajele erau numai zei, titani sau nimfe, la Victor Eftimiu oamenii iau parte direct la acțiune. Încă din primele pagini sunt înfățișați întâii oameni, Than și Li, locuitorii cavernelor care au fost ignorați și nedreptățiți de zeul

suprem. Dramaturgul român prezintă evoluția acestor personaje, de la ipostaza de făpturi neajutorate, la aceea de „rege al lumii”(Actul IV, p.109) care a pus stăpânire pe pământ și în final la postura de suflete cuprinse de remușcările lepădării.

Personajul masculin – Prometeu – este cel care ocupă locul central în piesă fiind prezentat drept salvatorul omenirii, cel care a îndrăznit să se revolte împotriva zeilor pentru a scoate la lumină făptura omenească. Sacrificiului suprem al eroului depășește gradul de înțelegere al omului care este incapabil să se ridice deasupra propriilor limitări. Conștient de repercursiunile nesupunerii, Prometeu nu ezită să ajute omenirea, fiind singurul care poate oferi o rază de lumină făpturilor neajutorate. Pedepșa pentru nesupunere nu îl determină pe erou să regrete gestul, dimpotrivă se arată ferm în decizie atunci când i se cere să-și exprime remușcarea. Sentimentul de mulțumire pe care titanul îl trăiește ori de câte ori vede soarele răsărind, alină durerea fizică pe care o simte pironit pe stânca cea mai înaltă, însă acest sentiment este umbrit de nerecunoștința muritorilor care uită de sacrificiul suprem, deși se bucură de beneficiile acestuia. Dezamăgit de comportamentul oamenilor, Prometeu își deplânge soarta văzându-și iluziile năruite, din cauza modului în care omenirea a perceput această evoluție. Însă Eftimiu dorește să ofere un exemplu societății aflate în perioada războiului, motiv pentru care terminăpiesa într-o notă optimistă. Implicarea factorului religios îl situează pe titan la rangul de erou legendar care se bucură că suferințele îndurate nu au fost zadarnice și sacrificiul pentru mântuire va persista în timp.

Personajele feminine ocupă un loc secund în lucrare și apar ca și primii oameni în ipostaza umană. Eromeni, soția lui Prometeu, manifestă înțelegere față de dorințele titanului și îl sprijină necondiționat în procesul schimbării lumii. Nu același lucru putem spune despre mama eroului, Themis, cea care cunoaște pericolul răzvrătirii și prevede răul ce se va abate asupra propriului fiu. Latura umană reiese și din sentimentele ce domină sufletele celor două femei, de la bucurie, încredere, speranță, la teamă, durere și indignare.

Referitor la personajele fantastice, zeii sunt făpturi care au puteri supranaturale și care pot învinge în orice împrejurare. Aceste divinități guvernează cerul și pământul după legi proprii, rar își exprimă sentimentele, fiind preocupați doar de propriul interes. Așa apare zeul suprem, Zevs, cel care a uitat că Prometeu i-a oferit sprijinul pentru a urca pe tronul ceresc și s-a lăsat neînduplecat în momentul pedepsirii lui. Aceeași atitudine a avut-o și Hefaistos care l-a pironit pe Prometeu pentru gestul necugetat de a fura o rază de lumină, însă în partea opusă îi regăsim pe Apolon și pe Heracles care își exprimă mila față de titan și vin în sprijinul lui. Era zeilor ia însă sfârșit în lucrarea lui Eftimiu, aceștia fiind înlocuiți cu divinități din Vechiul și Noul Testament.

Dintre multitudinea de mituri lăsate moștenire de către antichitate, figura prometeică continuă să impresioneze prin modernitatea care persistă în timp. De-a lungul anilor, Prometeu a rămas același, însă modalitatea de receptare a mitului s-a schimbat, fără să piardă însă din vedere ideea centrală, acesta fiind simbolul evoluției omenirii. În *lucrarea*¹⁶ dedicată titanului, Raymond Trousson observa existența mitului eroului, acel arhetip care posedă o forță proprie de evocare, devenind o constantă a mitului care capătă caracter variabil la nivel narativ. Prometeu devine astfel un simbol polyvalent capabil să genereze noi contexte literare.

¹⁶Lucrarea lui Raymond Trousson este *Tema lui Prometeu în literatura europeană*, Geneva, 1964.

Dacă ne gândim la simbol, putem spune că acesta este privit din mai multe perspective. Din punct de vedere explorator, Chevalier definește simbolul drept:

„o expresie substitutivă destinată să permită intrarea în conștient, sub o formă camuflată, a unor anumite încărcături semantice sau afective, care datorită cenzurii rațiunii, nu pot pătrunde... Simbolul exprimă lumea percepută, simțită, trăită de subiect, dar nu în funcție de rațiunea sa critică..., ci în concordanță cu întregul său psihism afectiv și reprezentativ și mai ales la nivelul inconștientului.”¹⁷

Așa se explică de ce simbolurile prometeice - eroul, vulturul, focul - suferă atâtea schimbări pe *cercul hermeneutic*¹⁸ al operelor de-a lungul timpului. Însuși arhetipul – simbol, Prometeu, este un intermediar între oameni și divinități, analogia dintre mitologia păgână și cea creștină fiind de fapt punctul central al piesei. Din punct de vedere filosofic, titanul poate fi perceput drept un simbol al revoltei prin faptul că se răzvrățește asupra normelor și legilor divine sau ca simbol al sacrificiului prin înfăptuirea jertfei supreme. Totodată, Prometeu poate fi privit ca simbol al progresului prin modul în care se străduiește să-și depășească limitele sau ca simbol al geniului capabil să se autodepășească. Ținând cont de etimologia cuvântului, putem afirma că Prometeu este „cel care privește departe”, dincolo de sine, fiind purtătorul luminii, al puterii, al științei.

Criticul francez Gaston Bachelard definește „complexul lui Prometeu”¹⁹ drept „toate năzuințele care ne îndeamnă să știm mai mult... este complexul lui Oedip în viața intelectuală”²⁰. Acest complex are propria istorie individuală căreia i se adaugă arhetipul legat de imaginea materială a elementelor primordiale, respectiv, focul. Acesta apare încă din antichitate sub diverse forme, „fie ca fenomen natural manifestat multiplu ca soare, fulger, foc viu, fie ca foc tehnic”²¹. Dualitatea focului este subliniată de mitul prometeic, acesta fiind „atât motorul cauzal al vieții universului, cât și distrugătorul ei”²², în funcție de „cum” și „când” îl întrebuițăm. Arta stăpânirii focului presupune învingerea fricii, dar și implicarea inteligenței umane pentru ca focul să devină un instrument de apărare în fața pericolelor.

Un alt simbol care atrage atenția pe parcursul piesei este tunetul, un simbol al revoltei care vine să potențeze sacrificiul și intensitatea durerii suportate de titan. Acesta apare deseori în indicațiile scenice cu rolul de a accentua dramatismul lucrării, oferind informații referitoare la gesturile, atitudinea și comportamentul eroului: „vulturul atacă pe Prometeu care urlă. Tunetul răspunde urletelor sale. Urletele lui Prometeu, alternând cu tunetul, întrec zgomotele furtunei” (Actul III, p.93).

Ca element central al sacrului, simbolul are și rol purificator, funcție observată la Prometeu din modul în care i se regenerează ficatul ciugulit zilnic de către vultur. Cunoscut drept pasăre de pradă, vulturul devine în lucrarea lui Eftimiu simbol al răzbunării, motorul care pedepsește pe cei care încalcă legile divine. Peștera sau stânca sunt de asemenea motive folosite de dramaturgul român pentru a evidenția varietatea

¹⁷ Jean Chevalier, *Dicționar de simboluri*, Introducere, București, Editura Artemis, 1994, p. 41.

¹⁸ Hermeneutica este conform DEX-ului, știința interpretării textelor vechi.

¹⁹ „Complexul lui Prometeu” este sintagma pe care critica mitică franceză reprezentată de Gaston Bachelard o utilizează pentru a explica perenitatea arhetipului în cultura universală.

²⁰ Gaston Bachelard, *Psihanaliza focului*, București, Editura Univers, 1989, p. 12.

²¹ Victor Kernbach, *op.cit.*, p. 128.

²² Idem, *Op. cit.*, p. 132.

mitului. Simbol al inaccesibilității, stânca are rolul de a evidenția limitarea umană și nu eternizarea chinului prometeic ca la scriitorii antici, în timp ce peștera este un simbol al protecției.

Dacă ne raportăm la funcția pedagogică, putem afirma că simbolul are rolul de a educa, de a forma omul prin modelele pe care le scoate în evidență în textul literar.

Astfel, putem spune că în lucrarea de față, Victor Eftimiu „a voit să înfăptuiască sobrietatea și echilibrul teatrului clasic, rămânând totuși în limitele dramei ideologice”²³.

În concluzie, mitul este purtător de valoare istorică și universală care de-a lungul timpului și-a îndreptat atenția dinspre fond spre forma discursivă. Dacă mitul tradițional a pus accentul mai mult pe conținut, mitul modern s-a raportat la modul în care se vorbește despre un obiect. Din acest motiv, putem spune că deschiderile apărute în sfera miturilor oferă noi perspective menite să răspundă nevoilor omului contemporan, respectiv, evoluției omenirii.

Bibliografie

- BACHELARD, Gaston, *Psihanaliza focului*, București, Editura Univers, 1989.
- CĂLINESCU, G., *Istoria Literaturii Române*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 1999.
- CHEVALIER, Jean, *Dicționar de simboluri*, București, Editura Artemis, 1994.
- Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- EFTIMIU, Victor, *Prometeu*, București, Editura Librăriei SOCEC&CO.Societate anonimă, 1919.
- ELIADE, Mircea, *Aspecte ale mitului*, în românește de Paul G. Dinopol, București, Editura Univers, 1978.
- ESCHIL, *Prometeu înlănțuit*, bibliotecapemobil.ro
- FRYE, Northrop, *Anatomia criticii*, București, Editura Univers, 1972.
- KERNBACH, Victor, *Miturile esențiale*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1978.
- LĂZĂRESCU, George, *Dicționar de mitologie*, București, Casa Editorială Odeon, 1992.
- LOVINESCU, E., *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Minerva, 1989.
- MARIN, Ileana, *Infidelitățile mitului*, București, Editura Paralela 45, 2002.
- MUNTEANU, Elisabeta, *Motive mitice în dramaturgia românească*, București, Editura Minerva, 1982.
- VIANU, Tudor, *Studii de filozofia culturii*, București, Editura Eminescu, 1982.

²³ G. Călinescu, *Istoria Literaturii Române*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 1999, p. 309.